

SVOBODNA MISEL.

Glasiło slov. sekcije Svobodne Misli.

Uredništvo in upravništvo PRAGA-VINOGRADI, Češko.
Izhaja tokrat na leto in velja 2 K.

Sfinga.

Nehote se tolikrat spomnim na krasno Kupkovo sliko, ki sem jo lani videl na razstavi v Pragi. Obstal sem pred njo in se zamislil. Naslov sliki je: Tiha pot. Predstavlja nam dolgo vrsto sfing na obeh straneh, med njimi gre dolga poltemna pot, po nji se pomika črna senca, človek, globoko zamišljen, nad sfingami se sveti visoko modro-jasno nebo, posuto z zvezdami, prek neba se spenja neskončna rimska cesta. Postojimo, zatopimo se v sliko in pomislimo. Na prvi sfingi je napis: Quam ad causam sumus (zakaj smo tu)? . . . Mnogokrat se je morda že nam stavilo to vprašanje, a nismo hoteli misliti. Toda tu nehote pomislimo in s slike pred seboj čitamo to veliko vprašanje. Da, to je življenja pot: cesta poltemna, obdana na obeh straneh z vprašanji-sfingami in mi gremo po njej. Nikjer ni odgovora na vprašanja. Mirno-resni so obrazi sfing, cela dolga vrsta strmi s ponosnimi pogledi v neskončnost in krog ust jim igra nekak nasmeh, kakor bi govorile: premišljaj, ugiblji, o človek, ne uganeš, ne premišliš nikdar. Svet je tu, neskončno velik, neskončno lep, živiš v njem, vidiš ga, a če vprašuješ, od kod, zakaj, od kodaj, kako, ne dobiš odgovora na vprašanje. Nikdar torej ne bomo odgovorile. Zato so tako resno-ponosni obrazi sfing. Odkar pozna zgodovina človeštvo, se je človek ubijal s temi vprašanji. Vsak je to rešil po svoje, a ko je rešil, je zapazil smehljaj na ustnah sfing . . . in je videl, da ni rešil prav. Stari judovski narod je to rešil po svoje v bajki o stvarjenju sveta in Mojzes je to zapisal, stari Egipčani, Asirci in Babilonci so to rešili po svoje in so po tem uredili svojo vero. In stari Grki so rešili to v svojih theogonijah in kosmogonijah, Hesiod in drugi so to zapisali, in drugi narodi Germani, Slovani so to rešili zopet po svoje. Povsod pa so po tem. kakor so to vprašanje razrešili, napravili tudi svoje bogove. Ljudje so šli in so molili, mislili so, da imajo resnico, in je niso imeli. In ravno, ker so verjeli, da imajo resnico, so prenehali misliti, ostali so in niso prišli nikamor naprej. Vselej pa so se našli gotovi ljudje, ki so to, da je človek začel verjeti in je prenehal misliti, porabili v svojo korist.

To je bilo duhovništvo. Ti ljudje so vedno živeli od vere in da bi ljudje ne šli v mišljenju dalje, so z raznimi bajkami ovenčali njih bogove, dokazovali so, da je res tako, kakor se misli, zapo-

vedovali so, da se morajo ti bogovi častiti, moliti, da se jim mora darovati — in so sami dobro živeli pri tem. Tako so nastale religije: grška, rimska, judovska, budizem, krščanstvo itd. Vse religije so torej nastale tako, kakor si je človek razrešil svetovno uganko. Ostale bi ne bile, ko bi se jih ne bilo poprijelo duhovništvo, kateremu je vera ljudstva dajala kruh, kajti vedno so prišli svobodno misleči duhovi, ki so spoznali, da ni res, kar ljudje verjamejo, da je to le prevara.

Razum, svobodno mišljenje, je bilo torej tisto, ki je prineslo novo življenje v narode, ki so bili zaostali v veri in molili bogove, namesto da bi bili mislili. Filozofija in veda sta šli vedno z roko v roki v boj proti tmi, ki je pretiła uničiti človeka, kajti človeška kultura se je ustavila, ko je začel človek verovati, kajti ko je začel verovati, je nehal misliti. Vera je prva in glavna ovira vsakega napredka, ker moti človeka z mislijo, da ima resnico, ko je nima. Boj med mislijo in vero je star toliko, kakor človeška kultura, zmagovala je misel, veda, filozofija, zmaga je danes in bo zmagovala, dokler ne reši človeka iz zmot vere, iz religij, ki so prva ovira vsakega napredka. V svobodnem mišljenju, v vedi in filozofiji, je videla vsaka religija svojega največjega sovražnika, zato je šla proti vsakemu svobodnemu mišljenju v boj s tem, da je prepovedala svobodno misliti ter zapovedala slepo verovati — in s tem, da je obsojala, žgala, preganjala, trpinčila ljudi, ki so si upali svoje misliti in govoriti.

V srednjem veku so ljudje verovali, da imajo resnico in 1000 let se ni ganila kultura naprej. Ko pa je prišlo prenovljenje, renesansa, v 16. stol., je cerkev neumorno sežigala ljudi, ki so prišli z novimi iznajdbami, toda veda je šla svojo pot, dokazala že veliko zmoto, ki so v nji živeli narodi toliko let, in slab znak je za narode današnjih časov, da še hočejo verovati. Cerkev uči o začetku sveta, kakor so si bili bajko izmislili stari Judje, in danes se je morala že umakniti prirodoslovni vedi toliko, da pravi, da kakor je v bibliji, ne smemo vzeti dobesedno. Seveda, saj je takoj med prvimi besedami sv. pisma zapisan nesmisel: prvi dan je bog ustvaril svetlobo — četrti dan pa solnce in zvezde, mi pa vsi vemo, da ni svetlobe brez solнца. Toda katoliški filozofi trdijo še več in pravijo: *ignorabimus*, t. j. nikoli ne bomo vedeli. Da, nikoli ne bomo vedeli, od kod in kako je svet, a oni govore, da vedo in ljudje verujejo. Ko bi torej vsi ljudje verovali — in to hoče vesoljna cerkev — ne ganila bi se človeška kultura za eno ped naprej. Kličejo nam, da ne bomo vedeli, zato da bi verjeli njim. Da, trdijo celo, da moramo verovati zato, ker ne vemo. Ali moram verovati zmoto zato, ker ne vem resnice? Ali nisem zato tu, da resnico iščem? Še več hočejo. Pravijo: *credo, quia absurdum est*, t. j. verujem, ker je nesmisel. Torej čim večja neumnost, tem bolj bi morali verovati, kajti tu je največja nevarnost, da bi se nam zdelo le preneumno. Zato imajo svoje verske „skrivnosti“ svetotajstva, nam nerazumljiv jezik itd. Mi pa pravimo nasprotno: ravno zato, ker ne vemo, ne smemo njim verovati, ampak misliti. Ovire so zato tukaj, da jih premagamo, pravi Emerson, in jednako

lahko rečemo: vprašanja so zato tukaj, da jih premišljamo. To je namreč edino vredno mislečega človeka, vsaka vera pa je za človeka ponižanje.

Zato je zapel pred kratkem umrli italijanski pesnik Carducci himno satanu, kot duhu nevere. Staroklasična religija, grška in rimska satana ni poznala, to je izmišljotina srednjeveškega katolicizma, satan je imel biti strašilo za vse tiste, ki mislijo. Danes že nihče ne veruje na to strašilo, ljudje mislijo bolj in bolj, verujejo manj in manj. Rekel bi, da je v tem merilo razumnega človeka: veruješ vse, ne misliš nič, misliš vse, ne veruješ nič. V tem raste in pada človek: misel dviga, vera uničuje človeka; dva pojma si stojita nasproti: človek ali bog? Stirner pravi: moja stvar ni ne stvar boga niti mojega, bližnjega, ampak je samo moja, t. j. bog skrbi zase, moj bližnji zase, jaz zase. Zakaj bi mi skrbeli za boga? Kaj potrebuje od nas? Kaj mu moremo dati? Nič! Kaj je treba dragih cerkev, oltarjev, tabernakljev, bander etc? . . . Kaj ima on od tega? Nič. Človek je torej sam sebi namen, bog pa je namen tistih, ki si ž njim služijo denar. Pojem človeka zmaguje. Veliki mislec Nietzsche kliče: nun ist der alte Gott todt, es lebe der Übermensch (Stari bog je mrtev, živel nadčlovek).

Tako gre človek po tihi poti med vprašanji življenja, med resno-ponosnimi, smehljajočimi se sfingami in premišlja. Ne vemo, res ne vemo, a tudi verjeti nečemo. Verjamemo samo to, kar vemo. Ko je to jasno, gremo naprej, kajti v svesti si nismo, da je prav, kar vemo. Boljše je večno misliti, nego enkrat verovati, kajti le v tem je mogoč napredek ljudstva. Videli smo, da je bila vera največji sovražnik napredka in je še danes in bo toliko časa, dokler si ne bo človek, hodeč po tihi poti med sfingami odgovoril na vprašanje: „Zakaj smo tukaj?“, kratek odgovor: „Zato, da mislimo. Vse drugo pa bo posledica mišljenja, kajti spoznal bo človek, da je sam sebi namen, da je njegovo vprašanje prvo in glavno vprašanje, da mu ni treba skrbeti za boga ampak za sebe, da je vsejedno, kako se ima bog v nebesih, dokler se imajo ljudje slabo na zemlji zato, ker skrbimo za druge in ne zase, spoznal bo, da je ureditev pravega življenja na zemlji njegov edini poklic, da mu mora biti lastna in celega človeštva sreča edini cilj življenja in še marsikaj bo spoznal misleči človek. In lahko gledajo tisočletna vprašanja na njega; ni ga strah. Rešena niso bila, morda nikdar ne bodo, a reševal jih bo, kajti to daje smisel življenju, ker po tem se ravna življenje. Človek bo našel sam sebe, v sebi, v svetu in v življenju in lahko se bo on ironično posmejal sfingam: „Ad quam causam sumus? Zakaj smo tu!“ Zato da skrbimo skupaj za skupni blagor svoj. To pa je mogoče le tedaj, kadar mislimo. Misel je luč, ki vodi naprej.

Razvoj človeštva gre naprej in slediti mu je treba, ne sledi pa mu narod, ki veruje, kajti on se je ustavil pri svojem bogu, pokleknil je in molil. In mi hočemo naprej z razvojem. Ne klečite več, ne molite! Nič vam to ne pomaga; za svojo srečo pojdite in pustite malike in njih služabnike, ki pripovedujejo vam čudne

zgodbe o njih. Verujte, da ne vedo, kakor vi ne veste in da bi niti oni ne verovali, ko bi ne šlo za denar. Komedijant se je postavil ob hrumeči cesti, glasna so njegova usta, v srcu se smeje tistim, ki mu verjamejo.

Ti pa, o človek, pojdi naprej po tihi poti: vprašanja so zato tukaj, da jih premišljamo. Velika sreča je doma na tihi poti, med sfingami, jasno modro nebo se vpenja nad teboj in rimska cesta. Vidiš neskončnost lepo in veliko. Pojdi in misli, zakaj si tu. Vide boš, da zato, da živiš tako, da s svojo popolnostjo harmoniraš s popolnostjo, ki te obdaja. Daj, da si vreden življenja. Pojdi torej in misli . . .

Te misli so me obšle ob Kupkovi sliki. Čutil sem svečano tišino, ki polni to tiho pot. In kako lep in velik je na nji človek, gospodar sebe, gospodar življenja, gospodar sveta. Kako velik je v svoji lastni sili, ki jo ima. In kako majhen je proti njemu klečepalca, ki se plazi po zaduhlih cerkvah in v lesenih malikih išče boga, ter si z denarjem kupuje nebesa. Da, edino svobodno misleči človek je vreden sebe, sveta in življenja. In njegova je cela lepa bodočnost, ki prihaja.

List k duhovništvu.

(Konec.)

9. „Najhujše pri tem je, da vi, ki delate tako zelo sami ne verujete v nauk, ki ga učite, ne verujete ne le vseh členov vere, ampak pogosto niti enega iz njih.“ — „Vi verujete, da je treba govoriti, da v to verujete, a ne verujete, da je bilo, kar govorite. Vi ne verujete, ker trditev, da je Bog edin, da je Krist zletel v nebo in da pride od tam sodit od mrtvih vstale — nima za vas nobenega smisla. Lahko segovori besede brez smisla, a ne more se verjeti, kar nima smisla . . . Stari ljudje, ki so dogme uredili, so mogli verovati, vi ne morete. Ako pravite, da v to verujete, pravite to zato, ker rabite besedo „vera“ v enem pomenu in drugega mu pripisujete.“

10. „A vem, da razumni dokazi ne prepričajo, prepričuje samo čut. Obračam se torej k čutu, k vaši vesti. Vi veste, da ni res, kar učite o stvarjenju sveta, o božjem navdihnenju biblije in drugo, kako morete to učiti male otroke in dospеле, ki čakajo od vas resničnega prosvitljenja. Položite roko na srce in se vprašajte: ali verujete, kar govorite. Ako ne verujete le v eno iz dogem, ne verujete v nezmotljivost cerkve, ki je postavila dogme, v ktere ne verujete. Ako spadate k duhovnim osebam, ki jih je v sedanjih dobi že zelo mnogo, in jih je vedno več, ki jasno vidijo celo praznost, nerazumnost in nenravnost cerkvenega nauka in dasi še verujejo, zaradi osebnih koristi, zaradi plače, še naprej isto uče, ne tolažite se z mislijo, da vas opravičuje to, da more biti to koristno ljudstvu, ki ne razume, kar vi razumete. Laž ni nikomur koristna . . .

Zato, če imate še lepše, veličastne palače, ki v njih bivate, še lepše cerkve, ki v njih učite, še lepšo v obleko, ki se z njo krastite — vaše delo ne bo boljše. Kar je veliko pred ljudmi, to je gnusoba pred Bogom. . . Edino, kar morete s svojimi lažnjivimi navidez učenimi razlagami doseči, je, da na čas zaradi svoje avtoritete držite v hipnotični podjarmljenosti vernike, ki se iz nje že hočejo osvoboditi. In to je zelo slabo delo. Namesto, da bi rabili duševne sile, k osvobojenju sebe in drugih iz prevare, v kateri z njimi trpite — varate jih še dalje.“

To velja za tiste, ki mislijo, da verujejo, ker ne morejo spoznati.

„Ne trudite se torej dokazovati, da je resnica to, kar sami ne veste in ne poznate.“

A so med njimi ljudje, priprosti in naivni, ki vse verujejo, kakor so jih naučili. „A kaj če ni res, kar učite in če učite laž. Pomislite! Ali je treba o tem premišljati? Primirjajte svoj nauk drugim, ki tudi pravijo, da je edino pravi, sodite z razumom in zdravim čutom in boste videli, da kar učite kot sveto resnico, ni le ne sveta resnica, ampak neverški nauk.“

11, No, a kaj bo z ljudmi, če prenehajo verovati v nauk cerkve! Ali ne bo posledica tega še večje zlo, slišim navadni ugovor. Kaj bo, če ljudje, kristjanskega sveta prenehajo verovati v cerkveno razlaganje? Ljudem kristjanskega sveta bodo dostopne ne le židovske legende, ampak naboženska modrost celega sveta. Ljudje bodo rasti in se razvijali z zdravimi pojmi in čuti. Ljudje si ustanove razumno svojemu poznanju odgovarjajoče razmerje k Bogu in spoznajo npravne dolžnosti, ki iz tega slede.“ Ako so vsi ljudje jednaki, gredo vsi po po isti cesti od tme k luči, od nevednosti k spoznanju, od laži k resnici. Glavno je, da vi sami na način hipnotiziranja držite ono potrebo, s katero hočete opravičiti svoj nauk.

„Glejte torej na svoje delo s katerekoli strani, je škodljivo in ako imate še kaj vesti, ne morete drugače, nego osvoboditi se iz lažnjivega stanja, ki se v njem nahajate.“ „Vem, da ste mnogi vezani, vem, da je težko, odreči se častnega mesta, bogastva . . . ali boljše je vendar vse to, nego delati pogubno delo škodljivo ljudem.“

To sem hotel vam reči sedaj, ko stojim že na robu groba in vidim jasno ljudsko bedo. Nisem rekel to zato, da bi vas obsodil, (vem kako je prišlo, da ste to, kar ste), ampak ker sem hotel pripomoči k osvobojenju ljudstva od strašnega zla, ki mu je kriv nauk ki ga učite vi, ki zakriva resnico in da bi pomagal vam vzbuditi krivice, ki jih delate s svojim delovanjem.“ Jasna Poljana 1. listopada 1902.

Večina stavkov, ki sem jih podal, je bila konfiscirana. Verski nazor Tolstega je znan. Strinja se popolnoma z učenjem Kristovim in kakor je Kristus nastopil proti duhovništvu, tako nastopa zdaj Tolstoj. Kajti duhovščina je tisto, ki kazi vsako čisto naboženstvo, ki baranta z najsvetejšimi čustvi, ki jih ima človek v duši, s čustvi, ki so

namenjeni k spololujenju človeka v smislu samostojnega mišljenja in spoznavanja resnice. In proti temu, da se ljudje za svoj zaslužek hočejo mešati v ta čustva in motiti človeka s svojimi resnicami ter ga odganjati od koristnega razmišljanja s tem, da uče razne nesmisle, proti temu je nastopil Kristus in sedaj Tolstoj. Edino srečno stanje ljudstva si Tolstoj predstavlja v krščanstvu (seveda čistem ne cerkvenem) za to je potrebno, da se podere to kar je krščanstvo, ki je že izpridilo oz. ga še zdaj pridi in ovira pravo krščanstvo nasprotno cerkvi in hierarhiji. „Svobodna Misel“ ne določa stanja bodočnosti, priznava pa, da je Tolstega kristjanstvo mogoče, ker je nedogmatično, to kristjanstvo je namreč tako naravno, da odgovarja celemu bistvu človeka in njega visokemu pojmu. Leži v njem tista duševna sila, s katero je kristjanstvo zmagovalo prve čase — dočim je cerkev zmagovala le s posvetno silo. Bodočnost pripada bodočnosti, dolžnost sedanjosti je podreti to, kar ovira svoboden napredek ljudstva in vzgojiti človeka, ki bo zmožen živeti svobodno. V „Svob. M.“ in „Svob. šoli“ se je začelo to veliko delo. Ljudi, ki so se kdaj borili v smislu Tolstega, je cerkev sežgala (Jan Hus, Sevanorolla) istotako one, ki so trdili ne v „svetem“ pismu zapísane resnice (Giordano Bruno). Sedaj ne sme več sežigati in jasna luč njih grad razsvetljuje svet, resnica zmaguje nad lažjo.

O papeški nezmotljivosti.

(Govoril škof J. Strossmayer na vatik. koncilu 1870.)

Cerkveni zbori so proglasili že mnogo nauk za verske resnice, ki se na vso moč protivijo zdravemu človeškemu razumu. Zadnji cerkveni zbor v Rimu l. 1870. je sprejel novo versko resnico, da je papež nezmotljiv. Na ta način je naredil človeka, kar je papež vendar tudi, jednakega bogu. Kako malo razsodnih mož je bilo na tem zborovanju, je razvidno iz tega, da se večina ni upala zoperstaviti želji oholega papeža Pija IX. Le posamezniki so si upali odločno nastopiti proti papeški nezmotljivosti. Med vsemi pa je najstvarnejše pobijal to smešno zmoto prvi jugoslovan škof Strossmayer. Govoril je takole :

Ne brez trepeta, toda prost in miren v svojem prepričanju pred bogom, ki živi in me vidi, odpiram svoja usta med vami na tem slavnem zborovanju. Odkar zasedam tukaj z vami, sledil sem pozorno vsem govorom, ki so se govorili v tej dvorani. Želel in hrepenel sem, da mi žarek luči od zgoraj razsvetli razum, da morem pri sklepanju tega sv. ekumeničnega koncilja spregovoriti tudi jaz o stvari.

Prepojen s čutom odgovornosti pred bogom študiral sem z največjo resnobo spise starega i novega zakona in iskal v teh častitljivih spominkih resnice odgovora na vprašanje: je sv. oče, ki tukaj predseduje, v resnici naslednik sv. Petra, namestnik Jezusa Krista in nezmotljivi učitelj cerkve?

Da zamorem rešiti to važno vprašanje, je potrebno, da prezrem sedanje stanje stvari in se z bakljo evangelija v roki v duhu poglobim v ono dobo, ki še ni poznala niti ultramontanizma niti galikanizma, ko je imela cerkev za učitelje le sv. Pavla, Petra, Jakoba in Janeza, katerim ne more nihče odrekati božje avtorite, ne da bi zajedno dvomil o sv. pismu, ki ga je tridentski koncil proglasil za vodilo v veri in pravosti.

Torej, jaz sem te svete spise odprl, a — smem-li to povedati odkrito? — nisem našel ničesar, kar bi le približno podpiralo naziranje ultramontancev! Dá, še več: na svoje ne malo začudenje ne najdem v apostolskih dobah niti besedice o kakem papežu, ki bi bil naslednik sv. Petra in namestnik Jezusa Krista, ravno tako kakor o Mohamedu ne, ki takrat še ni eksistiral.

Vi, cenjeni gospod Manning (primas angleške cerkve, nadškof westminsterski), pravite, da kolnem boga, in vi, gospod Pic, trdite, da sem znoel. Toda oba se motita. Čital sem celi novi zakon in proglašam pred bogom, da nisem našel nobenega sledu o papeštvu, kakoršno je danes. (Nemir, ropot.)

Cenjeni brati, ne odtegujte mi svoje pozornosti in ne pritrjujte s svojim krikom in motenjem tistim, ki kakor pater Hyacinthe pravijo, da ta koncil ni svoboden in da so naši glasovi byli že od začetka predpisani. Hvala, Nj. Ekcelenci, g. škofu Dupanloup (škof orleanski) za znamenje priznanja, ki ga mi dava s kimanjem glave.

Pri čitanju sv. pisma ne najdem niti jednega poglavja, niti jednega verza, kjer bi bil Jezus Krist dal sv. Petru vladu nad apostoli, njegovimi sodelavci. Ko bi imel Simon, Jonasov sin, postati to, za kar smatramo danes nj. svetost Pija IX., pa je čudno, da ni Krist rekel k njemu: „Ker odhajam k svojemu očetu, pokorite se vi vsi Simonu Petru, kakor ste pokorni meni. Postavljam ga za svojega namestnika na zemlji.“

Krist o vsem tem molči in ne misli niti najmanj na to, da bi dal cerkvi kakega poglavarja. Dá, ko je obljubil apostolom prestole, da sodijo črez 12 izraelskih rodov, obljubil je to vsem 12 in ni pripomnil, da bo morda eden prestol višji od drugega in da pripade ta Petru. Ko je razpošiljal Krist apostole, da si podvržejo svet, dal je vsem isto oblast razvezovati in zavezovati in vsem je obljubil sv. duha. Krist je, kakor pravi sv. pismo, prepovedal Petru in njegovim soapostolom vladati ali izrabljati svojo oblast nad verniki po vzgledu poganskih kraljev.

Nekaj me je posebno presenetilo. Predvarjajoč o tem, pravil sem sam pri sebi: ko bi bil Peter izvoljen za papeža, bi-li bilo dovoljeno njegovim tovarišem odposlati ga z apostolom Janezom do Samarije, da tam pridiga evangelij sina božjega? Kaj bi si mislili, cenjeni bratje, ko bi si v tem trenutku dovolili poslati Nj. Svetost Pija IX. in Nj. Ekcelenco g. Plantiera v Carigrad k tamošnjemu patriarhu, da se zaveže napraviti konec razkolu na izhodu?

Toda tukaj pride še nekaj važnejšega na pretres. V Jeruzalemu je bil občni koncil, da odloči o vprašanjih, ki so vernike de-

lila med seboj. Ko bi bil Peter papež, kdo bi bil sklical ta koncil? Sv. Peter. Kdo bi bil predsedoval koncilu? Sv. Peter. Kdo bi bil sklepe formuliral in objavil? Sv. Peter. Dobro! Ali od vsega tega se ni zgodilo nič. Peter je pri koncilu sodeloval kakor vsi ostali apostoli in ne on, ampak sv. Jakob je temeljito zbral vse v skupino in ko so se sklepi objavljali, se je to zgodilo v imenu vseh apostolov, starših in bratov.

Delamo mi v naši cerkvi tudi takó? Čim dalje, mili bratje, stvar preiskujem, tem bolj se mi vriva prepričanje, da se po sv. pismu nikakor ne more smatrati Jonasovega sina za prvega. In medtemko mi učimo, da se je cerkev postavila na sv. Petru, pravi apostol Pavel, čegar važnost je brezdvomno velika, v svojem pismu Efežanom, da je cerkev zidana na podlagi apostolov in prerokov, ogeljni kamen pa da je Krist. In isti apostol veruje takó malo na vrhovno oblast sv. Petra, da javno kara tiste, ki pravijo: „Jaz sem Pavlov, jaz pa Apolov, jaz Kefasov, jaz pa Kristov!“ Ko bi bil Peter Kristov namestnik, bi se bil Pavel zeló varoval, takó resno karati one, ki bi spadali k njegovemu soapostolu.

Isti apostol Pavel omenja apostole, proroke, evangeliste kakor učitelje in pastirje, ko našteva cerkvene urade. In mi smo lahko zagotovljeni, da bi veliki apostol poganov ne bil pozabil omeniti tudi prvega izmed teh uradov, torej papeštvo, ko bi bilo božja naredba. Ta pozabljivost zdi se mi takó nemogoča, kakor, da bi kdo pisal o tem koncilu a ne besedice ne črhnil o Nj. Svetosti Piju IX. (Več glasov kliče: „Molči, ti krivoverec, molči!“)

Ako mi nedovolite nadaljevati, kažete svetu, da se poslužujete krivice in da hočete zamašiti usta najmanjšemu članu tega zborovanja. Apostol Pavel se ne zmeni v nobenem svojem pismu, ki jih je pošiljal različnim občinam o vrhovnem poglavarstvu Petrovem. Ko bi ta prednost bila ekzistirala, ko bi z jedno besedo cerkev imela vidnega poglavarja, bi veliki apostol gotovo bil omenil nekaj o tem. Dá, kaj pravim? Dolgo pismo bi bil napisal o tem velevažnem predmetu. Kajti ko je on, kakor je temu v resnici, stavil hram krščanskega nauka, bi se bilo takrat pozabilo na podlago in posledni kamen? No torej, če že ne moremo in ne smemo reči, da je bila apostolska vera krivoverska, pa moramo priznati, da ni bila cerkev nikdar lepša, čistejša in svetejša ko baš takrat, ko še ni bilo nobenega papeža. (Krik: „To ni res, to ni res!“) Ni bilo prav od g. Lavala reči: „Nikoli!“ Kajti ako si upa le eden iz nas, cenjeni brati, misliti, da je cerkev danes, ko ima papeža za poglavarja, trdnejša v veri in čistejša po pravosti, pa naj to izreče pred celim svetom, kajti tukaj je središče, od katerega poleté naše besede od tečaja do tečaja. Niti v Pavlovih, niti v Janezovih, niti v Jakobovih spisih nisem mogel najti kakega sledu ali vsaj kali papeževe oblasti. Luka, ki nam poroča o misijonarskem delovanju apostolov, molči o tej prevažni stvari. Molk teh svetih mož, katerih spisi tvorijo del kanoničnih ali od boga navdahjenih spisov, zdel bi se mi je mučni in nemogoč, ako bi bil Peter papež in ta molk bi bil ravno takó neodpustljiv, kakor če bi Thiers, ki je pisal zgodovino Napoleona Bonaparte, izpustil njegov cesarski naslov. Vidim

tukaj pred seboj sočlana tega slavnega zbora, ki s prsti kaže na me in pravi: „To je razkolni škof, ki je prišel s krivim praporom med nas.“ Nikdar, nikdar, cenjeni bratje — nisem vstopil v to slavno zborovališče kakor tat skozi okno, ampak skozi duri kakor vi vsi. Moje škofovsko dostojanstvo mi je dalo do tega pravico, kakor me tudi moje krščansko prepričanje sili povedati to, kar smatram za resnico.

Kar pa me je presenetilo najbolj in kar se konečno čisto lahko dá razumeti, je molčanje sv. Petra samega. Ko bi bil ta apostol Kristov namestnik na zemlji, pa bi bil to gotovo moral vedeti in če je vedel, zakaj pa ni ravnal niti jedenkrat kakor papež? To bi bil lahko storil na velikonoč, ko je prvokrat propovedoval, ali ni storil tega; takó bi bil mogel storiti na koncilu v Jeruzalemu ali v Antijohiji, toda ni storil; ni storil tega tudi v dveh pismih, ki jih je napisal cerkvi. Morete si, cenjeni brati, takega papeža predstavljati, ako bi bil Peter papež?

Jaz trdim, da dokler so živeli apostoli, ni cerkev niti mislila na kakega papeža; da bi se moglo trditi nasprotno, morala bi se vsa sv. pisma zažgati ali pa popolnoma prezirati.

Toda, tu slišim od vseh stranij: „Ni-li bil Peter v Rimu?“ „Ni-li bil križan z glavo navzdol?“ „Vsaj se še nahajajo njegove prižnice, iz katerih je učil, in oltarji, na katerih je maševal v tem večnem mestu?“

Da je bival Peter v Rimu, to vemo iz ustnega poročila; in če bi tudi bil rimski škof, kakó morete iz tega njegovega dostojanstva izvajati njegovo vrhovno moč? Scaliger, eden iz med najbolj učenih mož, je naravnost trdil, da se mora episkopat Petrov in njegovo bivanje v Rimu prištevati med najsmesnejše stvari. (Ponavljano kričanje: „Zapríte mu usta! Naj se pobere z prižnice!“) Cenjeni bratje! Jaz sem pripravljen molčati, toda ni-li boljše na takem zboru, kakoršen je naš, poskusiti vse, kakor naroča apostol in verovati le v to, kar je dobro? Mi vsi pa imamo le jednega diktatorja, kateremu se morajo klanjati vsi in pred njim molčati, dá tudi sam Nj. Svetost Pij IX. Ta poveljnik je — zgodovina. To ni nobena pravljica, z katero se more postopati kakor postopa lončar s svojim loncem. Zgodovina je veliko več kakor dijamant, s katerim se režejo v steklo besede, katere pa se ne dáó izbrišati. Dosedaj sem se opiral le na zgodovino in če nisem našel v apostolskih dobah nobenega sledu o papeštvu, pa je to njegova krivda, ne moja. Hočete-li iz mene napraviti človeka, ki je obdolžen laži, pa učinite to, ako morete!

Slišim ob svoji desnici besede: „Ti si Peter in na to skalo pozidam svojo cerkev.“

Ker v dobi apostolov nisem našel niti sledu o papeštvu, pravil sem sam k sebi, da v cerkveni zgodovini ne najdem tega, česar iščem. Dobro! Pravim to javno. Jaz sem gledal za kakim papežem v prvih štirih stoletjih, a nisem ga videl.

Nihče izmed vas ne bode dvomil o velikem pomenu škofa v Hippo, velikega in ženijalnega Avgušтина. Ta pobožni učitelj,

čas in dika katoliške cerkve, je bil zapisnikar na koncilu v Melive. Med sklepi tega častivrednega zbora nahajamo te odlične besede: „Kdor bi se hotel sklicevati na tiste, ki so prek morja, se naj od nikogar v Afriki ne sprejme v cerkev.“ Afrikanski škofje so takó malo priznavali rimskega škofa, da so prokleli vsakega, ki se je skliceval na Rim. Isti škofje pisali so na 6. koncilu, ki je pod predsedništvom škofa Avrelija zasedal v Kartagi, škofu Celestinu v Rim, da ga svariijo pred prizivi, ki bi mu došli od škofov, duhovnikov ali afrikanskih mašnikov in da ne bi pošiljal več nobenih poslancev ali komisarjev in ne vpeljeval v cerkev nizko prevzetnost.

Da je rimski patriarh skušal od prvih dob potegniti vso avtorito na sebe, je znana istina; a ravno tako je istina, da on ni imel tiste vrhovne oblasti, ki mu jo ultramontanci hočejo prisoditi. Ko bi jo bil imel, bi si afričanski škofje ne bili upali — posebno pa še Avguštin — prepovedati priziv na razsodbo njegove najvišje stolice?

Priznavam rad, da je imel rimski patriarh prvo mesto, kakor pravi Justinijanov zakon: „Po odločbi štirih koncilov odrejamo, da naj je sveti papež starega Rima med škofi prvi, najvišji nadškof Carigrada, ki je Novi Rim, pa drugi.“ Zdaj mi pravite: pokloni se torej pred vrhovno oblastjo papežovo!

Toda, moji častivredni bratje, ne sklepajte prenagljeno takó, posebno še, ker ima Justinijanov zakon napis: „O vsporedu patriarhov.“ Prvo mesto je seveda nekaj, toda sodna moč je spet nekaj drugega. N. pr. ko bi zborovali v Florenciji vsi italški škofje, ima najvišji duhovnik v Florenciji prednost kakor na izhodu carigrajskega patrijarha in v Angliji kanterburski škof; toda niti prvi, niti drugi, niti tretji bi ne mogli iz svoje, odkazane mu moči soditi nad svojimi tovariši.

Važnost rimskih škofov ni izvirala iz božje polne moči, ampak iz važnosti mesta, v katerem so imeli svoj sedež. Pariški škof nima nobene višje veljave nego nadškof avinjonski, ali vendar mu dava Pariz pomen, katerega bi ne imel, ako bi mu stala palača na Ronu namesto na obrežju Sena. Isto velja tudi v meščanskih in političnih razmerah. Florentinski prefekt ni višji od pizanskega; toda v meščanskem in političnem oziru ima večji pomen.

Pravil sem, da je rimski patriarh od prvih stoletij silil na občno vlado v cerkvi. Na nesrečo je to malone dosegel; ali njegovo stremljenje se mu ni posrečilo popolnoma, kajti cesar Feodozij II. je odredil v nekem zakonu, da pripada carigrajskemu patriarhu isto dostojanstvo kakor rimskemu. In očetje na halcedonskem koncilu so postavili škofa starega in novega Rima na isto stopnjo v cerkvenih zadevah.

Šesti koncil v Kartagi je prepovedal vsem škofom imenovati se „knezi“ ali „višji oblastniki — škofje“. Kar se tiče naslova „vesoljnega škofa“, katerega so si papeži pozneje pridjali, napisal je sv. Gregor v mnenju, da se njegovi nasledniki s tem naslovom ne bodo dičili, sledeče besede: „Nobeden iz med mojih prednikov si ni dovolil nositi tega gréšnega iména, kajti če si patrijarh pridja ta

naslov, izgubi zaupanje njegovo imé „patrijarh“. Nobeden kristjan naj ne stremi po naslovu, kateri pripravlja njegove brate ob dobro imé.“ Besede sv. Gregora merijo proti njegovemu tovarišu v Carigradu, kateri je delal na to, da bi načeloval cerkvi. Papež Pelagij II. je imenoval Janeza, carigrajskega škofa, ki je stremel po naslovu najvišjega duhovnika, brezbožnega in grešnega človeka. „Ne hlepi,“ pravi, „po naslovu vesoljni škof — katerega si je bil Janez nezakonitim potom prisvojil — niti jeden patrijarh naj ne nosi tega imena: kajti kaka nesreča nas more doleteti, ako se med duhovniki nahajajo taki življi? O njih bi veljalo, kar je bilo napisano o takih ljudeh: „Sem kralj sinov prevzetnosti.“

Ti podatki, in mogel bi jih navesti še sto iste vrednosti, ne dokazujejo-li z jasnostjo opoldanskega solnca, da niso bili že prvi rimski škofje, ampak še le poznejši priznani za občne škofove in cerkvene glave? A vrhutega, kdo ne vé, da je od l. 325, ko se je vršil nicejski koncil, do l. 580, ko je zasedal v Carigradu drugi ekumenični koncil, da je bilo med več ko 1109 škofi, ki so delovali pri prvih šesterih občnih koncilih, le 19 škofov iz zapada navzočih?

Kdo ne ve, da so bili koncili sklicani od cesarjev, ne da bi se bilo papeža o tem obvestilo, dá sklicalo se je koncil večkrat tudi proti njegovi volji! Kdo ne vé, da je bil Hosij, kordovski škof, predsednik na nicejskem koncilu in da je on razglasil njegove sklepe? Isti Hosij je pozneje predsedoval na koncilu v Sardice, na katerem je bil poslanec rimskega škofa Julija izobčen.

Ne pravim nič več, moji spoštovani bratje, in hočem sedaj govoriti o tistih velikih dokazih, katere ste izigrali, ko se je govorilo o odstranjenju primata rimskega škofa.

Pod skalo, na katero je postavljena sv. cerkev, razumite vi Petra. Ko bi to bilo res, bil bi spor pri kraju; toda naši očetje — in vi ste gotovo morali o tem kaj vedeti — niso mislili také kakor mi. Sv. Ciril pravi v svoji četrti knjigi o Trojici: „Mislim, da se mora pod skalo razumeti trdna vera apostolov.“

Sv. Hilarij, škof poitierski, pravi v drugi knjigi o Trojici: „Skala je blagoslovljena in samo skala vere, ki so jo Petrova usta izpovedala.“ In v šesti knjigi piše: „To je skala izjavljene vere, na katero je bila postavljena cerkev.“ „Bog,“ pravi sv. Hijeronim v šesti knjigi o sv. Matiji, „je zgradil svojo cerkev na tej skali, in to je tista skala, od katere je dobil Peter svoje ime.“ Nadalje pravi sv. Zlatoust v svoji 53. propovedi o Matiji: Na tej skali hočem sezidati svojo cerkev — torej na tej veroizpovedi. — Veroizpoved apostolov se je namreč glasila: „Ti si Krist, sin živega boga.“

Med vsemi učitelji krščanskega staroveka zavzema sv. Avguštín, kar se tiče učenosti in svetosti, prvo mesto: slišite torej, kar piše on v svoji drugi obravnavi o prvem pismu sv. Janeza: „Kaj pomenijo besede: hočem postaviti svojo cerkev na tej skali? Na tej skali, torej veri, ki je pravila: Ti si Krist, sin živega boga! In v 124. razpravi o sv. Janezu najdemo sledečo velepo-

membno mesto: „Na tej skali, katero si izpovedal, hočem pozidati svojo cerkev, kajti Krist ravno je bil tista skala.“

In veliki škof je takó malo veroval, da je bila cerkev postavljena na sv. Petru, da je rekel v svoji 13. propovedi k svojim poslušalcem: „Ti si Peter in na tej skali, katero si izpovedal, na tej skali, katero si se naučil poznati, to je na tvoji izjavi: Ti si Krist, sin živega boga, hočem zgraditi svojo cerkev, sam na sebi torej, ki sem sin živega boga, nikdar pa sebe na tebi.“ In kakor je razlagal sv. Avguštin to zloglasno mesto, takó se je mislilo v vsem krščanstvu njegove dobe.

Povzamem vse še jedenkrat in trdim:

1. Jezus je dal apostolom isto oblast kakor Petru;
2. apostoli niso nikdar priznavali Petra za namestnika Jezusa Krista in za nezmotljivega učitelja cerkve;

3. Peter ni nikdar mislil na to, postati papež in nikdar ni ravnal takó, kakor bi ravnal kot papež;

4. koncili prvih štirih stoletij so sicer priznavali visoko mesto rimskega škofa v cerkvi — zaradi Rima seveda, toda prisojali so mu samo častno prednost, nikdar pa sodno moč;

5. sveti očetje niso razumevali kočljivega stavka: „Ti si Peter in na tej skali postavim svojo cerkev“ takó, kakor da je cerkev postavljena na Petru, am pak na skali (ne: super Petrum, temveč: super petram), to je na veroizpovedi tega apostola.

In takó končam z zmago zgodovine in razuma in z dobrim namenom in krščanskim prepričanjem trdim, da ni Jezus Krist posodil Petru nobene vrhovne oblasti in da niso rimski škofje vladarji cerkve eo ipso, ampak da so postali to le s tem, da so skonfiscirali vsa prava poštenja škofovskega jedno za drugim.

(Glas: „Molči, nesramni protestant! Molči!“) Jaz nisem nesramni protestant! Ne, in tisočkrat ne! Zgodovina ni niti katoliška, niti luteranska, niti arminijanska, niti angleška, niti kalvinistična, niti grško-razkolniška, niti ultramontanska. Ona je to, kar je — torej mnogo mogočnejša ko vse konfesije vsi zakoni ekumeničnih koncilov.

Ako si upaš, piši proti njej, toda ne moreš je odstraniti, ravno takó kakor ne moreš uničiti Koloseja, ako izmakneš jedno opeko. Ako sem kaj rekel, kar se ne strinja z zgodovino, pa mi to dokaži iz nje in jaz prekličem to brez obotavljanja; toda imejte potrpežljivost in avidite, da še nisem rekel vsega, kar bi hotel in mogel; in če bi tudi grmada čakala na šentpeterskem trgu na mene, bi ne molčal in moram zató nadaljevati.

Monsignor Dupanloup je v svojih znamenitih opazkah o tem vaticanskem koncilu rekel, da bi morali, ako proglasimo Pija IX. za nezmotljivega, po naravnem zakonu mišljenja tudi trditi, da so bili vsi njegovi predniki ravno takó nezmotljivi. Tu pa se oglašá zgodovina s svojim silnim glasom in nam zatrjuje, da so nekateri papeži grešili; lahko proti temu protestirate ali to zanikujete kakor hočete, jaz pa vam hočem to dokazati.

Papež Viktor (192) je montanizem najprej odobril, pozneje pa zavrgel.

Marcelin (296—303) je bil malikovelec. Šel je v svetišče Veste in prinesel tej boginji v dar kadilo. Pravite: to je bil akt slabosti, jaz pa odgovarjam: „Kristov namestnik umre, ampak ne postane odpadnik!“

Liberij (358) je soglašal z učenjem Atanazijevim in se priznaval k arijanizmu, da bi se ga poklicalo iz pregnanstva in spet postavilo na prejšnje mesto.

Honorij (625) je bil privrženec monotheletizma; oče Gratry je to jasno dokazal. (Konec sledi.)

Kdor nezna vporabiti svojih duševnih moči niti v toliko, da bi svobodno mislil, ta ne sme biti užaljen, če se mu reče suženj.

*

Nevednim delati zapreke do svobodnega mišljenja bodi nam — zločin; širiti njih duševno obzorje naša dolžnost.

*

Ako je laž stara eden dan, smatra se jo pač za laž, ako je stara sto let nastane iz nje pripoved, če je pa stara tisoč let spremeni se v sveto legendo in služi kot osnovni temelj za kako veropovedanje.

Auguste Dide (La fin des Religions, pp. 397—399):

Znanost in vera.

Ne zadostuje reči, da se kristjanstvo ne more združiti z znanostjo, treba je pridejati, da je od zdavnaj med obema smrtno sovraštvo. Kristjanstvo je poskušalo umoriti znanost, in ta bo umorila kristjanstvo.

Zgodovina nam dokazuje obilno, da je med katolicizmom in znanostjo veliko sovraštvo. Stari vek je pustil znanstvenim diskusijam popolno svobodo. Arhimed je lahko zapisal, ne da bi se mu bilo treba bati niti preganjanja niti obtožbe, naslednje besede, v katerih se naznanja gibanje zemlje:

„Vsemir imenuje večina astronomov kroglo, ki ima za središče središče zemlje, in ki ima polumer enak oddaljenosti zemlje od solca.“ Aristarh Samski pobija to mnenje: po njegovem mnenju je vsemir veliko večji; on ima solnce za nepremično, kakor tudi zvezde in misli, da se zemlja suče okoli solca kot središča, in da je velikost sfere zvezd stalic, ki ima središče v središču solca, tako velika, da je obseg kroga, ki ga opisuje zemlja v taki oddaljenosti od zvezd stalic, kakor središče kroga od obvoda kroga.

Nicetas je, kakor pravi Cicero, verjel v obračanje zemlje; po poročilu Plutarhovem je tako mnenje priznaval in učil Pitagorov

učenec Philolaus, Heraklet Pontski in Ephanton. Zmagonosno kristjanstvo je pa prepovedalo v imenu svetega pisma, proglašati tako „prokletu krivoverstvo“.

Ko je v XVI. stoletju Kopernik z veliko silo znanja, ali tudi z veliko previdnostjo, formuliral resnico že odkrito po Arhimedu, je cerkev njegovo delo popravila. Sodišče indeksovo je obsodilo formalno vero v gibanje zemlje. Knjiga „Gibanje nebeških teles“ je bila prepovedana donec corrigatur (dakler se ne popravi).

V XVII. stoletju figurirajo spisi, ki pritrjujejo gibanju zemlje v indeksu prepovedanih knjig v imenu kristjanske resnice. Bossuet — „veliki Bossuet“ — ne pripušča, da bi se moglo dvomiti o tem da „je bilo solnce nekaj ustavljeno na sredi neba po sami eni besedi nekega človeka.“

Leta 1736 pater Boscovick proglašja v neki disertaciji tiskani v Rimu sledeče: „Kar se mene tiče, ki sem poln spoštovanja k Svetemu Pismu, in k dekretu Svete Inkvizicije, imam zemljo za nepremično.“

Leta 1829, ko je Varšava postavila spomenik najslavnejšemu svojemu sinu, Koperniku, ki je postavil temelje moderni astronomiji, je duhovništvo odklonilo udeležbo slavnosti, in društvo prijateljev znanosti čakalo v cerkvi Svetega Križa zastoj na službo božjo naznanjeno s slavnostnim razglasom.

Ko je čez sto let po smrti Kopernikovi, Galilej zopet sprejel tezo gibanja nebeških teles, jo izpopolnjeval in utrjeval, vrglo se je versko preganjanje na njegove knjige in na njegovo osebo. Teologi so ga poskušali ovreči z pomočjo biblijskih in evangeljskih citatov: „Ko je Josua — se mu pravili — prepovedal solncu, da se ne sme gibati proti Gabaonu, je Bog poslušal njegove besede in ustavil solnce na sredi neba. Torej solnce se giblje. Ali se more ustaviti stvar ki je nepremična? Ko se je povrnila senca na solnčni uri Ahasovi, solnce se je vzdignilo za deset stopinj in ne zemlja. Izaia, od Boga navdahnjen, je bil napolnjen z modrostjo, kateri nič ni bilo skrito. On je znal resnico! Kaj bi ga bilo stalo, da jo reče naravnost? Trditi nasprotno, pridržati da se zemlja obrača, pomeni postaviti se v nasprotje z svetimi knjigami, iz katerih je treba sprejemati pouk pod kaznijo večnega pogubljenja.“ Galileja, ki je ostal v svoji „blodnji“, so poslali iz Florence v Rim, da bi preklical svoje trditve. Bil je takrat star sedemdeset let; bil je bolan, zdravniki so trdili da je njegovo zdravje v skoraj obubnem položaju. Papež Urban VIII. je bil neizprosno. Galilej se je moral podati v Rim, ker je grešil z mišljenjem „nasprotnim Svetemu pismu, katero so narekovala usta samega Boga ex ore Dei. Pokazal se je pred Sanctum Officium, kjer je v prisotnosti kardinalov in prelatov kongregacij slišal čitati razsodbo, ki prepoveduje njegovo knjigo, in ga obsoja v ječo svetega oficija na dobo, ki je odvisna od ljube volje njegove „Svetosti“.

Moral je izgovoriti naslednje besede, ki so se mu narekovale: „Jaz Galilej, v sedemdesetem letu svoje dobe, na kolenih pred vašo Eminenco, ki imam pred seboj svete Evangelije, katerih se

dotikam z svojimi rokami, se odrekam, preklinjam, preziram blodnjo in krivoverstvo gibanja zemlje.“

Papež, kardinali, škofje, kongregacija so hoteli ponižati vedo v osebi starca, ki je bil genialen človek. Cerkev je razumela, da se je šlo za to, da se vniči cerkveno nebo, nebo Geneze in evangelija, nebo Jezusovo, nebo svetega Pavla in apostoljev — nebo ki je bilo samo sebi namen in ki je imelo namen gospodovati.

Glejte ga, krivoverca! Na Dunaju je ravnokar izšla knjiga, ki bo vzbudila med duhovščino velik vihar; duhovniki bodo kazali na pisatelja te knjige kakor na krivoverca in vpili: Poglejte ga, stanovskega izdajalca. In vendar je knjigo napisal papeški prelat, monsignor dr. Josip Scheicher, profesor na bogoslovskem zavodu v sv. Hipolitu na Niž. Avstrijskem.

Navesti hočem iz omenjene knjige nekatere značilne misli. O duhovnikih-politikarjih pravi: „Na svetih krajih sem srečal in našel ničvredne in maščevalne značaje.“

Ostro govori zoper duhovniško petolizstvo in hinavščino: „Kadar pride škof leži pred njim vse duhovništvo v prahu na kolnih: v takih slučajih povzdiguje mo malika mesto boga. Seveda, malik, ima večjo moč, kajti on ima v svoji roki moč in oblast jurisdikcije in podeljuje beneficije.“

Nadalje piše: „Višji duhovniki se obnašajo do nižjih brezobzirno, brutalno in žaljivo.“ Tudi cerkvenim obredom posvečuje nenavadno in duhovništvu neljubo pozornost. „Vsakdanja maša duhovnikova je idealna, vzvišena, krasna misel. Ali kadar pogledamo na marsikaterega duhovnika, iznenadi nas to, da jo opravlja popolnoma mehanično, z očmi bega po občinstvu, z ministranti se prepira in njegove „*motiones manuum*“ (kretnje z rokami) napravljajo na nas dojem, prepričanje, kakor bi hotel odganjati muhe. Drugi (duhovnik) zopet komaj premaguje spanec in zevanje, tako, da lahko mislim, da bi bog prav-zaprav ničesar ne izgubil, ako bi tak duhovnik maševal le enkrat na teden.“ Scheicher očita cerkvi tudi razkošje, ko pravi, da je Izveličar želel imeti v svoji cerkvi svobodo, enakost in bratstvo ne pa posvetne slave in blaga. — Od pravih vzvišenih Jezusovih naukov je ostalo v katoliški cerkvi krvavo malo, kajti v cerkvi razgrajajo taki individui kakor Kohn, Drozd, Mahnič, Anton Bonaventura, Lampe itd., ki so si izvolili duhovski stan kot dobičkanosni poklic, koristno obrt. — Tako piše o svojih sobratih eden izmed prvih avstrijskih duhovnikov.

Dvojna resnica. V zadnjem času smo pri nas spoznali veliko resnico, da živimo dvojno življenje, ali da imamo dvojno resnico: eno v javnosti, drugo doma. Kjer ni vse čisto, je povsod tako in ni drugače mogoče; ker pa je mogoča le ena resnica, zato je druga resnica laž. A to ni pojav samo v našem slovenskem življenju, ampak to je pojav, ki se je pojavljal povsod, kjer so z lažjo hoteli oznanjevati resnico. Isto je delala cerkev od svojega začetka, zato v nji ni bilo nikdar vse čisto. Zato je igrala vedno

dve ulogi: dela se ubožno in je najbolj bogata, dela se, kakor da skrbi za reveže, pa služi bogatinom, hoče biti socijalistična, a je v celem sistemu kapitalistična, kamor prihaja, kaže ljubezen in deli smrt, bratstvo oznanjuje in seje prepir, učila je: ne ubijaj in je sežigala največje ljudi, ki so se borili za človeštvo, zapoveduje: veruj v enega samega boga in jih moli cele kupe, govori: ne prešestvuj — in je svojega boga ponižala, da je prišel na ta način na svet itd. A ta dvojna resnica je bila že v srednjem veku in že takrat se je verjelo, da je nekaj lahko prav po filozofiji, in po sv. pismu in da je oboje prav. In danes ljudje dobro vedo, da je le eno prav in vendar hočejo, da bi se resnica vede umaknila njih bajkam. Ucenjak Ulysse Chevalier je n. pr. dokazal, da je takozvana sveta hišica v Loreti bajka. Vse katoliško časopisje je moralo priznati, da je to res, da torej v Loreti ni božjo hišice, ampak, da je vse to le pobožna stara legenda. In vendar bodo vpili prej ko slej s prižnic o sveti hišici in bodo prirejali cele romarske vlake v Loreto, kjer bodo od ubogih ljudi izžemali darove in denar in naši Slovenci bodo šli na Tersat in v Loreto iskat božje pomoči, namesto da bi si doma pomagali sami. Tako ima cerkev dvojno resnico: eno na prižnici, eno doma; mnogokaj danes uči, kar ni res, in uči zato, da bi motila ljudstvo in kradla ljudem denar iz žepov.

Fr. Kupka, akad. slikar v Parizu je znan po svojih treh zbirkah, ki so izšle v „Assiette au beurre“ (Les religions, la paix in la guerre) (t. j. religije mir in vojna). Kupka je slikar-filozof. Njegov svetovni nazor je darvinizem. Svoje nazore o svetu in življenju je izrazil v slikah, ki se odlikujejo po svoji izrazitosti in po globokih mislih, ki nam sijejo iz njih. Lani se je priridila „Kupkova razstava“ v Pragi in je potovala potem po celi češki zemlji ter je budila povsod veliko zanimanje. Žal, da se razstava ne nahaja več na Češkem, sicer bi naša sekcija poskrbela, da bi jo razstavili tudi v Ljubljani. Kupka je svobodni mislitelj prve vrste, idejo svobodne misli je izrazil posebno v naslovni strani češke „Svobodne misli.“ Kdor hoče natančneje poznati njegove misli, temu priporočamo one tri številke lista „Assiette au beure“ in pa „Kupkovo album“, ki obsega 33 zelo lepih reprodukcij ter stane 6 K.

Spoved je mučilnica morale, nečasten tribunal inkvizicije, ki napravlja iz ljudi hinavce in sužuje. Spoved so vpeljali duhovniki šele 1200 let po Kristusu. Tudi druge cerkvene naprave so le v ta namen od duhovnikov ustanovljene, da se izpreša iz ubogega v nevednosti se nahajajočega ljudstva denar. Služba duhovništva ni čisto nič drugega kakor služba davkarska ali cestninarska.

Vsled stavke tiskarjev ni bilo mogoče te številke pravočasno izdati.